

Beleidsnota inzake vragen rond huwelijk en echtscheiding

Kerkenraad van de Hervormde gemeente van Giessen-Nieuwkerk en Neder-Slingeland

Voorjaar 2004

Vorbereid door:

de commissie tot bezinning en voorbereiding tot besluitvorming inzake vragen rond echtscheiding en hertrouwen. De commissie bestond uit de volgende leden:

Ds. A. Hamstra en de ouderlingen A. de Jong, A.W. Korevaar en A.J. Overduin.

Inhoudsopgave:

1. Inleiding	pag. 02
1.1 Aanleiding	pag. 02
1.2 Doel	pag. 02
1.3 Context	pag. 02
1.4 Tegenwoordige tijd	pag. 03
2. Bijbelse Uitgangspunten	pag. 04
2.1 Gij zult niet echtbreken	pag. 04
2.2 Wat God samengevoegd heeft	pag. 04
2.3 Hertrouwen	pag. 05
2.4 Analogie naar 1 Kor. 7	pag. 06
2.5 God haat echtscheiding	pag. 06
2.6 De stijl van het Koninkrijk	pag. 07
3. Het pastoraat rondom echtscheiding	pag. 09
4. Samengevatte conclusies en aanbevelingen	pag. 10
5. Samenwonen en kerkelijk huwelijk	pag. 13
6. Literatuurverwijzing	pag. 13

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

Vragen rond de huwelijksbevestiging van samenwonenden waarbij sprake zou zijn van een tweede huwelijk vormden de aanleiding voor de kerkenraad om zich nader te bezinnen over dit onderwerp. Daarnaast is gedurende de laatste decennia de vraag naar pastoraat bij huwelijksproblemen en echtscheiding enorm toegenomen. Ook de gevolgen van huwelijksproblemen en echtscheiding zijn steeds ingrijpender.

1.2 Doel

Het doel van deze bezinning is helder te krijgen hoe God het huwelijk bedoeld heeft. Verder denken we na over hoe we het leven naar Zijn geboden en beloften hieromtrent binnen de gemeente gestalte kunnen geven. Uiteindelijk willen we komen tot het nader vastleggen van principiële uitgangspunten in de vragen rond echtscheiding en hertrouwen en, zij het in de marge, ook inzake samenwonen en huwelijksbevestiging. Na een inleidend hoofdstuk 1 zijn in hoofdstuk 2 de bijbelse uitgangspunten uiteengezet en uitgewerkt. Vervolgens zijn in hoofdstuk 3 pastorale richtlijnen geformuleerd en worden in hoofdstuk 4 op grond van het voorgaande conclusies getrokken en aanbevelingen gedaan. Tenslotte is in hoofdstuk 5, op basis van de bijbelse uitgangspunten beschreven in hoofdstuk 2, een beleidslijn inzake samenwonen en kerkelijk huwelijk toegevoegd.

1.3 Context

Onmiddellijk moet bij bovenstaande formulering van het doel worden aangetekend dat elke situatie zijn eigen achtergrond en bijzonderheden heeft die altijd weer opnieuw moeten worden meegewogen. Bij de bezinning, 'naar de Schrift', hebben we ook zoveel mogelijk de vragen willen meenemen met betrekking tot het verstaan en toepassen van de Bijbel in onze tijd en cultuur. Op welke manier wil de Bijbel ons richting wijzen in concrete situaties van echtscheiding en hertrouwen zoals deze zich vandaag de dag voordoen en die vaak in de tekst en context van de Bijbel niet herkenbaar lijken? Er is een toenemende variatie aan echtscheidingsituaties die zich niet laten rubriceren onder de traditionele echtscheidingsgronden overspel en kwaadwillige verlating zoals die in de gereformeerde traditie breed zijn aanvaard en toegepast. Te denken valt dan o.a. aan soorten seksuele zonden die niet direct overspel in de klassieke zin vormen maar toch ingrijpende gevolgen voor de huwelijksseenheid vormen zoals incest, pornoverslaving, verkrachting binnen het huwelijk, lichamelijke of geestelijke mishandeling of vernedering al of niet verbonden aan vormen van alcohol of drugs- of gokverslaving, homofielsituaties, psychiatrische ziekten of stoornissen, psychische problemen, emotionele, communicatieve en relationele verwijdering/vervreemding. (hierbij is ook te denken aan twee te jong en onrijp getrouwden die binnen korte tijd hun huwelijk zien mislukken) Steeds vaker blijkt dat het spoor van analogie-redeneringen om situaties van echtscheiding te brengen onder de twee 'aanvaarde gronden' moet worden losgelaten. Maar waar komen we dan uit?

Is reformeren (reformatie) niet het zich telkens opnieuw bezinnen op wat de Schrift zegt, waarbij we ons terdege rekenschap geven van wat ons werd aangereikt door het voorgeslacht. Maar het ons ook diepgaand bezinnen op ontwikkelingen en situaties die zich aandienen in de wereld van vandaag en onze context daarbinnen.

Voor veel kerkenraden zijn al deze vragen een telkens terugkerend agendapunt. We willen dan ook door middel van deze notitie komen tot een zo'n breed mogelijke omschrijving van het te voeren beleid. We zullen ons dan ook laten leiden door wat de Schrift ons voorhoudt.

1.4 Tegenwoordige tijd

Het huwelijk is als waarde in de Nederlandse context in de afgelopen decennia zowel maatschappelijk als in de wetgeving steeds verder gerelativeerd en de mogelijkheden tot echtscheiding zijn verregaand verruimd. Die relativering wordt uitiem zichtbaar in het qua wetgeving mogelijk maken van de zogenaamde flitscheiding en zelfs het openstellen van het huwelijk voor mensen van gelijke sexe. (het zgn. homohuwelijk)

Dat zelfs onze kerk (NHK en PKN), met name in haar nieuwe kerkorde, het huwelijk als verbond van liefde en trouw tussen man en vrouw niet noemt in haar grondleggende (romeinse) artikelen en het

Intussen wel mogelijk maakt om homorelaties kerkelijk te zegenen is een teken aan de wand. Dit alles noodzaakt ons als kerkenraad in een plaatselijke regeling in nauwe relatie tot het vigerend beleidsplan vast te leggen dat tot het zegenen van deze relaties niet zal worden overgegaan, sterker nog dat dit op bijbelse gronden dient te worden afgewezen. Intussen kan afwijzing op bijbelse gronden van deze relaties nooit zonder compassie met mensen die met hun homoseksuele geaardheid worstelen. Het huwelijk staat maatschappelijk steeds meer onder druk en het aantal echtscheidingen per jaar komt dicht in de buurt van het aantal gesloten huwelijken. Genoemde ontwikkeling stopt niet bij de deur van de christelijke gemeente hoezeer het huwelijk vanuit de christelijke geloofsovertuiging ook bepaald wordt bij het gebod van God om het huwelijk niet te breken. Ook binnen de gemeente komt echtscheiding steeds vaker voor en krijgen ambtsdragers, veelal pas laat, kennis van spanningen in huwelijken, die dan vaak al op breken staan of al feitelijk zijn gebroken. Wat rest, en van belang, is dan de pastorale begeleiding vanuit de situatie van gebrokenheid. Van daaruit gaat het leven verder en vinden gescheiden mensen soms ook weer een nieuwe partner met wie zij willen huwen en wordt de vraag naar kerkelijke bevestiging van een tweede huwelijk gesteld. Ook vanuit een missionaire invalshoek, mensen met een echtscheiding achter de rug die weer aanhaken, kan dezelfde vraag komen al of niet vanuit de situatie van reeds samenwonen.

2 Bijbelse uitgangspunten

Het huwelijk, zoals dat door God is ingesteld, is een levenslang verbond van liefde en trouw tussen man en vrouw. In het Oude Testament wordt het huwelijk gefundeerd in de schepping (Gen.1:27; 2:18-25) en wordt dat verbond tussen man en vrouw een beeld van de verbondsrelatie tussen de Heere en Zijn volk Israël. (Jes.54:5; 62:5; Jeremia 2:2, Ezechiël 16; Hosea 2:18).

In het Nieuwe Testament grijpt de Heere Jezus eveneens terug op de schepping (Markus 10:6-9).

Paulus ziet in de verhouding tussen man en vrouw een afspiegeling van de relatie tussen Christus en de gemeente. (Efeze 5:22-33) De man zal zijn vader en moeder *verlaten* en zijn vrouw aanhangen en zij zullen tot één vlees zijn. `Verlaten` is hierbij een openbare en wettelijke handeling die de relatie van twee mensen tot een huwelijk maakt. De gemeenschap (samenleving) was daarbij in publieke en juridische zin voluit betrokken. Het bijbels huwelijk, waarbij ouders als ook oudsten regelend optraden, was een openbare rechtsgeldige handeling. Het huwelijk is in bijbels licht dan ook een structurelement in de samenleving. Het tot één vlees zijn van man en vrouw houdt naar bijbels beeld de totale levensgemeenschap in, door een éénwording naar geest, ziel en lichaam.

Het huwelijk als een door God ingesteld verbond heeft een bovenpersoonlijke kant daar het de gehuwden een nieuwe verantwoordelijkheid oplegt tegenover wereld en mensheid.

2.1 Gij zult niet echtbreken

Het zevende gebod (Ex.20:14) is ongetwijfeld de meest aangehaalde tekst in verband met echtscheiding. Zowel de Heidelbergse Catechismus (zondag 41) als de Institutie van Calvijn spreken in relatie tot het zevende gebod over alle onkuisheid en onreinheid die men verre van zich moet houden en dat men een ingetogen leven moet leiden hetzij in het huwelijk of daarbuiten.

Wat opvalt is dat beiden echtscheiding als zodanig niet noemen maar er vooral de nadruk op leggen dat de seksualiteit binnen het huwelijk zijn plaats heeft. Bekijken we nu wat er letterlijk staat in het zevende gebod in het Hebreeuws dan komt dat vertaald neer op: Heb geen gemeenschap met een ander, met andere woorden: Pleeg geen overspel! Het gebod staat in het verband van het zesde tot en met het tiende gebod: Gij zult niet .... Dat zult gij uw medemens niet aandoen. Doodslaan echtbreken, enz. Echtbreuk is het inbreken in het huwelijk van de ander. Deze agressieve daad brengt een breuk teweeg in het leven van de naaste. Echtbreuk verschilt daarmee van echtscheiding.

Voor echtscheiding laten Jezus woorden ruimte in geval van overspel. (Mat 5:31-32) Echtbreuk daarentegen is nooit geoorloofd.

2.2 Wat God samengevoegd heeft

Dit zijn woorden van Jezus zelf uit Mattheus 19: 6 en Markus 10: 9. In Markus 10 komen er een aantal Farizeeën naar Jezus met de vraag: Is het de man geoorloofd zijn vrouw weg te zenden? Mag het wel of mag het niet? De vraag typeert de casuïstiek van de Farizeeën. De discussie hierover onder de rabbijnen ging over de uitleg van Deuteronomium 24:1 en dan met name over de woorden: 'als hij iets onbehoorlijks aan haar gevonden heeft...' Wat was dat onbehoorlijks of schandelijks dan wel? Daarover verschilden de verschillende rabbijnenscholen van mening. De ene school hield het op wangedrag en overspel en de andere op wat de man niet beviel, al was het ontevredenheid over de huishouding of het feit dat zijn vrouw hem niet langer beviel. Het was dus een volstrekt éézijdige zaak van de man t.o.v. de vrouw en verschilt daarin wezenlijk van echtscheiding in onze tijd. De scheidbrief die Mozes toestond vanwege de hardheid van het hart bezorgde de verstoten vrouw de mogelijkheid ergens anders onderdak te vinden. Maar wat was nu eigenlijk de bedoeling van de Thora? Daarvoor grijpt Jezus terug naar de schepping. Man en vrouw zijn beiden door God geschapen, naar Zijn beeld en gelijkenis. Niet als bezit van de één tot de ander, vrouw als bezit van de man, maar als één vlees.

Daarbij gaat het niet om de vraag wanneer je de vrouw mag wegzenden maar om de vraag hoe je samen beeld van God kunt zijn. Man en vrouw aan elkaar gegeven in het huwelijk om samen te oefenen wat God met zijn volk doet, namelijk liefhebben, trouw zijn, dienen en vergeven.

De man mag de vrouw niet tot een ding of tot bezit verlagen, waarvan hij zich naar believen kan ontdoen. Jezus wijst in feite beide rabbijnenscholen terecht. Man en vrouw zijn beide geschapen naar het beeld van God. Daarom kan de één de ander niet zomaar aan de kant zetten, maar dient men elkaar te respecteren en te zien als naar Gods beeld geschapen. Het is van belang ons te realiseren dat het moderne huwelijk, gesloten op vrijwillige basis en op grond van wederzijdse liefde, een behoorlijk ander beeld vertoont dan het huwelijk in de bijbelse tijd. Daar was geen sprake van gelijkwaardigheid. De vrouw was het eigendom van de man en zij kon om de kleinste irritatie worden weggezonden. In deze context spreekt Jezus.

2.3 Hertrouwen

Allereerst een aantal teksten die woorden van Jezus t.a.v. dit punt weergeven:

‘Wie zijn vrouw wegzendt en een ander trouwt, pleegt echtbreuk ten opzichte van haar. En indien zij haar man verlaat en een ander trouwt, pleegt zij echtbreuk’ (Markus 10:11-12)

‘Maar Ik zeg u: een ieder die zijn vrouw wegzendt om een andere reden dan ontucht, maakt dat er echtbreuk met haar gepleegd wordt. En al wie de weggezondene trouwt, pleegt echtbreuk’.

(Mat.5:32) ‘Wie zijn vrouw wegzendt om andere reden dan hoererij en een ander trouwt, pleegt echtbreuk. (Mat.19:9) Het is ook hier van belang te letten op de oud-oosterse context waarin deze teksten staan, telkens spreekt Jezus over ‘de verlatene, de weggezondene’. Het gaat dan om een situatie waarbij met name de man het besluit neemt om de ander te verlaten. Hetzij door te vertrekken, dan wel door van het wegzenden van de vrouw. Dat gebeurde maar al te gemakkelijk op grond van de scheidbrief die Mozes (noodmaatregel) gegeven had. Hiertegen gaat Jezus in. Jezus radicaliseert dit zelfs zo dat wie de verlatene, de weggezonden vrouw (met scheidbrief) huwt, echtbreuk pleegt. Zij behoort namelijk toe aan een ander. Scheidbrief of niet. Daarmee laat Jezus de eigenlijke betekenis van het Gij zult niet echtbreken weer zichtbaar worden. Het gaat niet om een opsomming van redenen waarop een huwelijk kan stranden, maar om de basis waarop een huwelijk is gebouwd: de positieve gestemdheid van man en vrouw ten opzichte van elkaar. Daarmee gaf Jezus de vrouw de plaats weer die zij had binnen de scheppingsorde: beeld van God naast de man.

In 1 Korinthe 7 vers 10 zegt Paulus dat de vrouw niet van haar man mag scheiden. Is dat wel gebeurd dan moet zij ongehuwd blijven of zich met haar man verzoenen. Paulus is hier

zo gezien nog radicaler dan Jezus. Jezus gaf nog een reden om echtscheiding toe te staan (overspel) maar bij Paulus klinkt een absoluut verbod. Is men toch gescheiden dan mag er niet meer getrouwd worden. Ook hier is de context van belang. Korinthe was een handels- en havenstad.

De bevolking bestond voornamelijk uit handelaars, al of niet vrijgelaten slaven, veteranen en havenarbeiders. Dat alles bracht met zich mee dat het zedelijk peil erg laag was. Men sprak in die tijd wel van Korinthiseren, wat stond voor zedelijke verwildering. (hoererij etc)

Dat bonte leven stopte niet bij de christelijke gemeente die als gevolg van de prediking ontstond.

Het gebeurde in de christelijke gemeente zelfs dat iemand leefde met de vrouw van zijn vader en men liet dat zonder bestraffing. In hoofdstuk 6 zegt Paulus dat hoereerders, afgodendienaars e.d. het Koninkrijk van God niet zullen beërven. En sommigen van u zijn dat geweest. Maar jullie hebben je af laten wassen en jullie zijn geheiligd, gerechtvaardigd door de naam van de Here Jezus Christus. (11) Het lichaam is niet voor de hoererij, maar voor de Here (13) Vliedt de hoererij, elke zonde die een mens doet gaat buiten zijn eigen lichaam om. Maar door hoererij bezondigt men zich aan zijn eigen lichaam (18) Dat is de context waarbinnen Paulus zijn radicale regels geeft. Jullie zijn nu geheiligd, dat wil zeggen je leeft anders. Zeker in seksueel opzicht in de context van Korinthe. Als je met elkaar getrouwd bent moet je niet gaan scheiden. Doe je dat toch dan moet je maar ongetrouwd blijven. Om zijn woorden kracht bij te zetten zegt hij: Dat zeg ik niet, maar de Here. Wat opvalt is dat Paulus zich hier richt tot de gehuwden. Het is niet gericht aan de ambtsdragers die moeten toezien op de gemeente (richtlijn voor tucht) maar tot allen. (gehuwden en ongehuwden) Meerdere uitleggers waaronder J. Douma combineren vers 11 met vers 15. In vers 15 geeft Paulus aan dat als bij een gemengd huwelijk de ongelovige wil vertrekken, hij maar moet gaan. De broeder of zuster is in dit geval niet meer gebonden. Daarmee is de mogelijkheid tot een tweede huwelijk open. Om nu de kwaadwillige verlating van vers 11 te zien als een vorm van nieuwe openbaring van een tweede echtscheidingsgrond (Jezus noemde hem niet) gaat te ver. In de gereformeerde traditie is dat wel min of meer zo opgevat en in ieder geval gehanteerd. (analogie) Wat Paulus hier noemt is echter een richtingaanwijzer voor nieuwe en onvoorziene situaties, waarbij de toepassing van de regel van de onontbindbaarheid zou leiden tot onbillijke en verkeerde gevolgen.

De regel van de onontbindbaarheid wordt door Paulus in de situatie van kwaadwillige verlating niet van toepassing verklaard. Echtscheiding kan in die situatie ‘het mindere kwaad’ zijn.

Wat Paulus zegt is geen ingebouwde uitzondering, maar incidenteel ontslag van de binding aan de regel.

2.4 Analogie naar 1 Kor. 7

Als nieuwe en onvoorziene situaties zoals die zich vandaag de dag aandienen, en die zich niet laten rubriceren onder de traditionele echtscheidingsgrond(en), noemen we soorten seksuele zonden die niet direct overspel in de klassieke zin vormen maar toch ingrijpende gevolgen voor de huwelijkseenheid vormen:

Incest, pornoverslaving, verkrachting binnen het huwelijk;

Lichamelijke of geestelijke mishandeling of vernedering al dan niet verbonden aan vormen van alcohol of drugs- of gokverslaving;

Homofielsituaties;

Psychiatrische ziekten of stoornissen;

Psychische problemen;

Emotionele, communicatieve en relationele verwijdering/vervreemding

(hierbij is ook te denken aan twee te jong en onrijp getrouwden die binnen korte tijd hun huwelijk zien mislukken).

Ook deze situaties van gebrokenheid, al dan niet in combinatie met elkaar, kunnen het huwelijk dusdanig ontwrichten dat het in een situatie kan zijn dat naar analogie van 1 Kor.7.11 de kerkenraad tot het oordeel komt dat incidenteel ontslag van onontbindbaarheid van de regel zou moeten worden toegepast. Echtscheiding kan het 'mindere kwaad' zijn bijv. daar waar, door langdurig alcoholisme van de man, leugen en bedrog, mishandeling en soms zelfs verkrachting structureel voorkomen en het leven van de vrouw en kinderen tot een hel wordt. Als dat jaren voortduurt en de betrokken man geen enkele weg van verandering wil inslaan sneuvelen dagelijks bijkans alle geboden en is het onbillijk om van de vrouw te verlangen het zevende gebod hoog te houden. Omgekeerd geldt dat ook waar de vrouw zich op genoemde wijze zou gedragen.

2.5 God haat echtscheiding

Is gezien het bovenstaande echtscheiding dan goed te praten? Het antwoord is: nee. Ik haat de echtscheiding zegt de Here, de God van Israël, zo lezen we in Maleachi 2:16. Echtscheiding is niet goed te praten en druist in tegen wat God in het huwelijk gegeven en bedoeld heeft. God heeft één vrouw bestemd voor één man om samen eenheid te vormen. Het is Gods bedoeling nooit geweest dat men zou gaan scheiden. K. Runia concludeert in zijn boek terzake 'scherven zonder geluk' dat de bijbel geen gronden kent om echtscheiding te legitimeren. Ook overspel niet want overspel geldt juist als de vernietiging van het huwelijk.

Overspel is geen grond maar afgrond waarin het huwelijk verdwijnt. De duurzame ontwrichting waarvan sprake zou moeten zijn wil een echtscheiding binnen het wettelijk kader van onze nederlandse samenleving geoorloofd zijn is verworden tot een begrip waar alles wat men wil onder valt. (vergelijk de scheidbriefpraktijk onder Israël in Jezus dagen) Intussen is het van belang om te zien dat de context van de oosterse samenleving in bijbelse tijd, namelijk de situatie waar de vrouw bezit is van de man en hij haar naar believen kan wegsturen, anders is dan een huwelijk dat strandt vanwege langdurig oplopende spanningen tussen echtelieden.

Een situatie als in Korinthe, waar nauwelijks een zedelijke grens bestond, is niet één op één over te zetten naar een hedendaags huwelijk tussen gelijkwaardige partners in onze gecultiveerde samenleving. Daarmee is niet gezegd dat in het ene geval echtscheiding niet en in het andere geval wel geoorloofd zou zijn. Maar de situatie verschilt. Waar in een (dreigende) scheiding betrokken partners inzien dat scheiden niet goed is, maar schuld voor God, is die intentie van belang.

Met onze schuld mogen wij naar God toegaan. Hij is immers een genadig en vergevend God.

Een heel sprekende bijbelse illustratie daarvan vinden we in de geschiedenis van de overspelige vrouw in Johannes 8: 2-11 Daar wordt een overspelige vrouw op heterdaad betrapt (waar is de man?) en bij Jezus gebracht. De joodse leidslieden leggen Jezus de vraag voor of zij niet moet worden gestenigd, dat staat immers in de wet van Mozes. Deze straf werd in de Nieuw Testamentische tijd niet of nauwelijks meer uitgevoerd daar de rabbijnen het lichtvaardig toepassen van de doodstraf wilden voorkomen. Als het dan al werd toegepast, was toestemming van de Romeinse stadhouder nodig. Als Jezus nu zou zeggen tegen de uitvoering van de steniging te zijn, zou Hij openlijk in conflict komen met de wet van Mozes. Wat Jezus doet is te kwalificeren als bijbels-pastoraal. 'Heeft niemand u veroordeeld?' vraagt Hij nadat Hij de joodse leidslieden heeft uitgenodigd om de eerste steen te werpen wie zonder zonde is en ze allen zijn afgedropen. 'Dan veroordeel Ik u ook niet'. 'Ga heen en zondig niet meer'. Jezus poetst de zonde niet weg, maar vergeeft haar. Ik veroordeel u niet. God haat echtscheiding. In den beginne, zo sprak Jezus, is het alzo niet geweest. Door de zondeval is de gebrokenheid tot in de intiemste verbanden zichtbaar en voelbaar. God haat de zonde, echtscheiding, maar heeft nochtans de zondaar lief.

2.6 De stijl van het Koninkrijk

Jezus handhaaft het zevende gebod, Gij zult niet echtbreken, maar tegelijkertijd gaat Hij een stap verder door eraan toe te voegen: "Maar Ik zeg u..." (Mat. 5:27).

Hij is niet gekomen om de wet te ontbinden, maar om die te vervullen (Mat. 5:17).

Dit betekent dat bij Gods Koninkrijk dat Hij brengt, een stijl van leven past die uitgaat boven het gewone. Wie in dit Koninkrijk wil binnengaan, gaat zich als navolger van God en Christus toeleggen op die manier van leven. Daarom moeten we de vragen rond echtscheiding niet exclusief benaderen vanuit het zevende gebod, maar vanuit het hele onderwijs van de Here. Dit is breder dan het gebod en zo kunnen we, met inschakeling van al die gegevens, tot een verantwoorde visie op echtscheiding komen. De levensstijl van het Koninkrijk kan een weg van zelfverloochening inhouden als het gaat om een huwelijk vol te houden waarin weinig geluk is. Jezus spreekt over `gesnedenen ter wille van het Koninkrijk` (Mat.19:12) Hij doelt daarmee op mensen die een zwaar huwelijk volhouden, zelfs als de seksuele omgang ontbreekt. In onze belevingscultuur waarin de wederzijdse verwachtingen van persoonlijk geluk ook binnen het huwelijk vaak hoog gespannen zijn is dat een tegendraadse beweging op de heersende cultuur. Als het besef dat we ons geluk moeten zoeken in Gods Koninkrijk zwak is zal de bereidheid om te leiden aan de zwaarte van een huwelijk (de kwade tijden) ook gering zijn. Daarom is het van belang dat binnen de gemeente een open klimaat wordt bevorderd rond deze vragen en zorgen. Ook dat mensen met een moeilijk huwelijk geestelijke geborgenheid en steun ervaren. Verder is het van belang om juist in onze tijd waarin relationele en psychische aspecten van het huwelijk de aandacht vragen - de bijbel gaat op die vragen zoals wij die vandaag kennen niet nader in - ons niet alleen te richten op de huwelijkszonden zoals die in de bijbel genoemd worden, maar ook oog te hebben waar zich vandaag in het huwelijksleven de zonden nestelen. Te denken is daarbij aan zelfontplooiing ten koste van de ander, dominantie waardoor de ander niet tot zijn /haar recht komt, egocentrische omgang met seksualiteit, zich er bij neerleggen dat de communicatie stopt, conflicten laten voortwoekeren in plaats van om vergeving vragen, de omgang met God verwaarlozen, een verkeerd voorbeeld aan kinderen geven en daarmee aan het huwelijk dat zij gaan vormen. Juist de stijl van het Koninkrijk wijst ons de weg tot het beoefenen van de christelijke liefde, die naar haar aard onbegrensd is daar zij voortkomt uit God die ons zijn liefde heeft betoond in het volkomen offer van onze Here Jezus Christus. Het huwelijk is bij uitstek terrein om deze liefde in praktijk te brengen. Een toepassing hiervan is dat geen enkele zonde van de partner bij voorbaat een reden kan zijn de huwelijksrelatie te beëindigen. God zelf is bij zonde immers uit op berouw, vergeving en verzoening. Hij gaat tot het uiterste om Zijn relatie met Zijn volk in stand te houden en te herstellen. Hij neemt zelfs zijn overspelige verbondspartner weer tot vrouw. (Jer.3) Christus weg en werk getuigt van het uiterste tot onze redding.

3 Het pastoraat rondom echtscheiding

Iemand heeft hierover eens gezegd: men belt de pastor als de trouwring verroest is. Deze uitspraak is illustratief voor de fase waarin het pastoraat door echtparen in huwelijks crises benaderd wordt: meestal als het huwelijk in wezen al gebroken is, ook al moet de formele afwikkeling nog volgen. Eens te meer moet dat het pastoraat aansporen attent te zijn op eerdere signalen. Eén van de partners kan die uitzenden, maar ook derden. Het kan tijdens huisbezoek van ouderlingen, predikant of bij diaconaal bezoek. Het kan door kinderen tijdens de catechese naar predikant of mentor of naar de leden van het jongerenpastoraat. Ook het pastoraal team kan in de begeleiding van mensen signalen opvangen. Als regel zullen genoemde opgevangen signalen bij de predikant/pastor terecht moeten komen daar hij in deze het meest is toegerust hierin te begeleiden. Een open houding en het regelmatig in de verkondiging en toerusting agenderen van de vragen rondom huwelijk en echtscheiding kunnen het klimaat bevorderen tot een eerder aankloppen bij de pastores.

Bij huwelijksproblemen is het luisteren, zo mogelijk naar beide partners en hun verhaal, van eminent belang. Gezamenlijk en afzonderlijk kunnen gesprekken worden gevoerd. Belangrijke vragen als 'Houden de echtelieden nog van elkaar?' kunnen in alle voorzichtigheid worden verkend. Zo mogelijk kan verkend worden wat er naast het negatieve nog aan positiefs wordt beleefd in de relatie. Naast luisteren is de pastor geroepen om de geloofsvragen ter sprake te brengen. Hij staat immers in dienst van Christus en naar Diens woord en weg wil hij zich richten. De pastor begeleidt en kan niet in de verantwoordelijkheid treden die tot de echtelieden zelf behoort. Zij zijn verantwoordelijk voor hun beslissing. Als ondanks alle begeleiding en poging tot heling de breuk onherstelbaar blijkt, blijft het de verantwoordelijkheid van de pastor om te begeleiden waar mogelijk. Het verwerken van een echtscheiding verloopt als een rouwproces in verschillende fasen waarin betrokkenen veelal heel kwetsbaar zijn en zich niet zelden onbegrepen weten door hun omgeving. Hierin is de pastor geroepen om in navolging van de Pastor aller pastores in de gebrokenheid de medemens nabij te zijn.

4 Samengevatte conclusies en aanbevelingen

De kerkenraad verstaat vanuit de Schrift het huwelijk als een levenslang verbond van liefde en trouw tussen man en vrouw. 'Wat God heeft samengevoegd scheidde de mens niet'.

Dit bijbels uitgangspunt is richtinggevend voor al het handelen van de kerkenraad. Eveneens wil zij oog hebben voor en naast mensen staan in de gebrokenheid van hun situatie.

De kerkenraad wil de klassieke echtscheidingsgronden, te weten overspel en kwaadwillige verlating, niet als 'gronden' kwalificeren of hanteren. 'Gronden' verharden zomaar tot rechten waarop gestaan kan worden en daarmee verdwijnt de weg van het Koninkrijk (berouw, vergeving en verzoening) helemaal uit het zicht. Overspel is geen grond maar een afgrond, waarin het huwelijk verdwijnt. Ze druist lijnrecht in tegen Gods bedoeling dat man en vrouw in liefde en trouw met elkaar samenleven. God haat de echtscheiding (Mal.2:16). We willen het hele onderwijs van de Schrift betrekken bij ons oordeel over huwelijk en echtscheiding.

De kerkenraad weet zich geplaatst in de verantwoordelijkheid om in huwelijks crises te helpen en te begeleiden met de intentie dat de weg van herstel, verzoening en vergeving niet uit het zicht verdwijnt. Dat is haar hoge roeping.

De kerkenraad heeft oog voor de gebrokenheid die ook binnen het huwelijk zo pijnlijk zichtbaar kan worden en weet zich middels het pastoraat geroepen tot concrete begeleiding bij huwelijks crises.

In die begeleiding hebben zowel begrip en geduld als ook vermaan en tucht een plaats. Het is van groot belang om in crisissituaties binnen het huwelijk of bij het al gebroken zijn van het huwelijk diepgaand in gesprek te komen.

Dat vraagt pastorale bewogenheid en grote fijngevoeligheid en luistervermogen.

De kerkenraad acht het van groot belang dat het pastoraat in casu de predikanten met wellicht daarbij betrokken de wijkouderling intens tot gesprek proberen te komen om inzicht te krijgen in de motieven en achtergronden die hebben geleid tot huwelijksproblemen en/of echtscheiding.

Hierbij kunnen onder andere de volgende vragen een rol spelen:

- Wat is de weg van de partners binnen het huwelijk geweest?
- Wat zijn de aanleidingen tot verwijdering/vervreemding?
- Hoe is de houding van de betrokkenen?
- Bestaat er een biddend worstelen naar wat Gods wil is?
- Is er in situaties waar het huwelijk al gebroken is besef van schuld tegenover dat wat God bedoelt heeft met het huwelijk? Is er de intentie om tot dat inzicht te willen komen, na eerder nauwelijks betrokken te zijn geweest op het evangelie?
- Is er werkelijk een gebedszaak van gemaakt?
- Is er sprake van zonde en berouw?
- Bestaat de intentie tot verzoening en berouw?
- Wordt er rekening gehouden met de groei in geloofsinzicht zodat er geen overhaaste beslissingen genomen worden?

Bovenstaande is van belang om een oordeel te vormen over welke weg verder gegaan zal moeten worden.

De kerkenraad erkent dat er situaties kunnen voorkomen waarbij de weg van verzoening onbegaanbaar kan blijken te zijn. Daarbij ervaart zij dat het ontzettend moeilijk is om alle mogelijke variabelen in situaties in richtlijnen vast te leggen.

Natuurlijk telt allereerst dat wat de bijbel ons voorstelt. Maar zoals dat ook in de burgerlijke rechtspraak geldt moet naast het volgen van de wet een rechtsweging plaatsvinden.

En dat is de rol van een kerkenraad, zij is geroepen tot een geestelijk oordeel.

Daarin spelen niet alleen de menselijke handelingen een rol maar vooral de genade van God.

Die genade nodigt mensen uit tot het uitspreken van mislukking, zonde en berouw.

Daaronder valt ook het loslaten van alle vormen van levensstijl die niet passen bij de stijl van het Koninkrijk. Het uitspreken daarvan mag worden verbonden aan de belofte van vernieuwing en vergeving. En die belofte mogen wij terugvinden in Psalm 32: 5 waar staat; "Mijn zonde maak ik u bekend, en mijn ongerechtigheid bedekte ik niet. Ik zei: "Ik zal belijdenis van mijn overtredingen doen voor den Heere; en Gij vergaf de ongerechtigheid van mijn zonde." Ook 1 Johannes 1: 9 spreekt daarover: "indien wij onze zonden belijden, Hij is getrouw en rechtvaardig, dat Hij ons de zonden vergeeft, en ons reinigt van alle ongerechtigheid".

Daarom is de kerkenraad als gemeente van Christus geroepen zelfstandig een afweging te maken in complexe situaties. Hierbij hebben we de hulp en de leiding van de Heilige Geest broodnodig om in de complexiteit van de echtscheidingsproblematiek Gods woord, weg en wil te verstaan.

De kerkenraad acht het van belang om, in geval van het op breken staan van een huwelijk, door het pastoraat de bereidheid te laten onderzoeken bij de partners om tot het wettelijk instrumentarium van scheiding van tafel en bed te komen. Hoewel maatschappelijk in onbruik geraakt behoeft dit niet op voorhand als onmogelijk te worden weggezet. Hiermee blijft de weg tot verzoening open. Bovendien toont het de christelijke stijl in geval van grote huwelijksproblemen. Onze samenleving is steeds minder "christelijk". Dat komt ook tot uiting in de veranderende wetgeving. Daardoor mist de kerk een belangrijke steun voor haar opvattingen. Daarom is dit wettelijk instrumentarium een mogelijkheid die we kunnen aangrijpen.

De kerkenraad weet zich geroepen, indien echtscheiding een feit wordt, op te roepen tot bijbels verantwoord handelen en ziet voortgaande pastorale begeleiding van betrokkenen in de verwerking van de echtscheiding als een belangrijke verantwoordelijkheid. Ook kinderen, als die er zijn, behoeven nadrukkelijk pastorale aandacht. In die begeleiding na echtscheiding heeft zowel verwerking als ook vermaan en erkenning van gebrokenheid en schuld een plek. Dit laatste ook met het oog op een mogelijke nieuwe relatie en verzoek tot inzegening van een tweede huwelijk. Gelet op haar uitgangspunt acht de commissie hierbij terughoudendheid geboden.

De kerkenraad weet zich geroepen om in nieuwe situaties, niet te rubriceren onder overspel en kwaadwillige verlating, evenzeer te komen tot een geestelijk oordeel op basis van de benadering van de apostel Paulus als vermeld in 1 Korinthe 7. Dat kan inhouden dat de kerkenraad in een specifieke situatie waarin zij iemand niet gebonden acht ook de weg tot het aangaan van een nieuw huwelijk en de kerkelijke inzegening daarvan openstellen. Vervolgens zal erkenning van schuld door betrokkenen of bezinning om daartoe te komen het uitgangspunt zijn en in de vormgeving en soberheid van liturgie tot uitdrukking komen. De kerkenraad kan zich in voornoemde situaties ook neerleggen bij een echtscheiding en een eventueel volgend huwelijk zonder de weg tot kerkelijke inzegening daarvan te openen.

De kerkenraad en met name het pastoraat, rust zich toe in de begeleiding die nodig is voor deze situaties en in het (vroegtijdig) signaleren van spanningen binnen huwelijken. Diverse vormen van pastoraat waaronder het pastoraal team en het jongerenpastoraat hebben hierin een belangrijke signalerende functie. Ook kan het pastoraat in overleg treden met, dan wel doorverwijzen naar, professionele hulpverlening vanuit psychologische deskundigheid. Bij huisbezoek is het pastoraat alert op signalen op het vlak van huwelijksproblemen. Wellicht is te overwegen om binnen de huisbezoekcyclus van twee jaar het huwelijk als gesprekspunt te thematiseren zodat het `ongedwongen` aan de orde kan komen tijdens de huisbezoeken.

De kerkenraad en met name het pastoraat besteedt structureel aandacht aan de toerusting en het bijbels onderwijs inzake het huwelijk van mensen die willen gaan trouwen en ook aan reeds gehuwden. Binnen het Vormings- en Toerustingswerk, alsmede catechese en clubwerk geeft zij hieraan gestalte. Ook een gedegen voorbereiding op de huwelijksdag zou moeten bestaan uit meerdere ontmoetingen en gesprekken met de predikant. Indien de predikant ernstige twijfels heeft vanwege het naar zijn inzicht ontbreken van een solide geestelijke basis voor het huwelijk kan hij, in overleg met de kerkenraad, besluiten tot een langer voorbereidingstraject dan wel in uitzonderlijk geval van inzegening af zien.

De kerkenraad bevordert dat in prediking en catechese, in kring- en clubwerk, kortom in alle relevant gemeentewerk, het bijbels onderwijs aangaande het huwelijk wordt uitgedragen en aan de orde gesteld.

5. Samenwonen en kerkelijk huwelijk

Vanuit de in de kerkenraad gestelde vraag om samenwonen en kerkelijk huwelijk te betrekken in de bezinning is over dit onderwerp het onderstaande toegevoegd:

De kerkenraad is zich bewust dat het samenwonen van steeds meer jonge stellen (m/v) door de maatschappelijke ontwikkelingen in de hand wordt gewerkt en van het overheidsbeleid en met name de individualisering (ook financieel) in deze geen enkele bescherming van het huwelijk meer uitgaat, integendeel. Ook voor het huisvestingsbeleid van de overheid geldt dit laatste. Verder moet onder ogen worden gezien dat er in toenemende mate ook een financiële drempel kan ontstaan voor jonge stellen om te trouwen gelet op de eisen die zij stellen aan hun huwelijksdag. Intussen weet de kerkenraad zich op grond van haar bijbels uitgangspunt inzake het huwelijk, als in deze notitie eerder omschreven, gehouden het samenwonen om principiële redenen af te wijzen op grond van de volgende overwegingen:

- het levensomvattende karakter van een vastgelegd `verbond` ontbreekt
- het openbare en rechtsgeldige karakter ontbreekt
- vrijblijvendheid en individuele keuze domineren

De principiële lijn van het bijbels huwelijk en het op die gronden afwijzen van samenwonen dient ook duidelijk gecommuniceerd te worden naar de gemeente en in het bijzonder naar jongeren van de doelgroep. Met het op bijbelse gronden afwijzen van samenwonen als tegen Gods bedoeling ingaand, dienen zich tal van vragen van pastorale aard aan. Het woord pastor betekent immers herder hetgeen concreet wil zeggen: zorgen voor en zich bekommeren om. Met hen die samenwonen en onder onze pastorale verantwoordelijkheid wordt het gesprek gezocht. Open en eerlijk, dat is hoe jongeren behandeld willen worden en dat dient hen en het geheel van de gemeente. Vanuit de veronderstelling dat deze jongeren bereid zijn tot intensief gesprek komen de bijbelse uitgangspunten daarin aan de orde als ook hun bekendheid daarmee en de motieven die tot de door hun gemaakte keuze om te gaan samenwonen hebben geleid. Wat de vraag naar de kerkelijke bevestiging van het huwelijk van samenwonenden betreft zal het geformuleerde bijbelse uitgangspunt richtinggevend zijn. Evenzeer bijbels is echter dat er altijd de opening is naar een terugkomen van een bijbels gesproken verkeerd gemaakte keuze. Een vorm van schulderkenning en belijden is dan de bijbelse weg om tot kerkelijke bevestiging van een huwelijk te komen.

6 Literatuurverwijzing

Bij de totstandkoming van deze notitie is gebruik gemaakt van de onderstaande publicaties, rapporten en literatuur:

Echtscheiding, J Douma serie: Ethisch Commentaar

Ik beloof je trouw, L.M. Vreugdenhil

Trouw en liefde, uitgave Gereformeerde Bond. diverse auteurs. bezinning op de betekenis van huwelijk in onze tijd met verwerking van echtscheidingstoename ook binnen de gereformeerde gezindte.

Echtscheiding en hertrouwen, W. Ouweneel en H.P. Medema

Het huwelijk gewogen, J. van Bruggen.

Huwelijk en echtscheiding bij Martin Bucer H. J. Selderhuis.

Trouwen, scheiden en alleen blijven, H. de Jong

Rapport van de Deputaten Echtscheiding van de Synode van de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt van 2002 en de populaire versie van 2002-2003.

Meyvogel, D. Gebroken geluk, over pastoraat en echtscheiding. (scriptie kerkelijke opleiding)

Runia, K e.a. Scherven zonder geluk. Gedachten over echtscheiding en over wat een mens dan beleeft.